

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) เกี่ยวกับประสบการณ์การเสริมสร้างพลังอำนาจเพื่อการดูแลผู้ป่วยเอดส์ที่บ้านของผู้ดูแลหลักในครอบครัว ดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากร

ศึกษาในประชากรที่เป็นผู้ดูแลหลักในครอบครัวของผู้ป่วยเอดส์ที่บ้าน และรับรู้ถึงการติดเชื้อของผู้ป่วย ในเขตพื้นที่ตำบลหนึ่ง ในภาคใต้ ระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2544 ถึงเดือน มีนาคม 2545

กลุ่มตัวอย่าง

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากครอบครัวผู้ป่วยเอดส์ ที่มารับบริการในโรงพยาบาลชุมชนแห่งหนึ่ง ในเขตพื้นที่หนึ่งตำบล มีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1. เป็นผู้ดูแลหลักของผู้ป่วยเอดส์ที่ให้การดูแลผู้ป่วยที่บ้านได้ โดยไม่ทอดทิ้งผู้ป่วย
2. รับรู้ว่าคุณป่วยติดเชื้อเอชไอวี
3. ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัย

ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง 10 ราย จากกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงทั้งหมด 18 ราย เหตุผลที่ศึกษาเพียง 10 ราย เนื่องจาก 8 ราย ปฏิเสธการเข้าร่วมโครงการวิจัย เมื่อผู้วิจัยพินิจสิทธิผู้ให้ข้อมูล โดยให้สิทธิในการตอบรับหรือปฏิเสธการร่วมโครงการวิจัย ผู้ดูแลหลักปฏิเสธการเข้าร่วมโครงการวิจัย ด้วยเหตุผลว่าถ้าผู้วิจัยไปสัมภาษณ์บ่อย ๆ ทำให้เกิดความไม่สบายใจกลัวเพื่อนบ้านทราบ ตนเองรู้สึกอายที่บุคคลในครอบครัวเป็นผู้ป่วยเอดส์ มีจำนวน 5 ราย และด้วยเหตุผลว่าผู้ดูแลหลักประกอบอาชีพขายอาหาร กลัวว่าจะส่งผลกระทบต่ออาชีพ มีจำนวน 3 ราย

การพิทักษ์สิทธิ

การวิจัยเชิงคุณภาพถือว่าจรรยาบรรณของนักวิจัยเป็นสิ่งที่นักวิจัยต้องคำนึงถึงมากที่สุด เนื่องจากนักวิจัยต้องเข้าไปรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างใกล้ชิด นักวิจัยพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง เคารพสิทธิความเป็นส่วนตัว ปกปิดข้อมูลเป็นความลับ โดยให้แพทย์หรือพยาบาล ผู้รับผิดชอบดูแลผู้ป่วยเป็นผู้แนะนำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับผู้ดูแลหลักในครอบครัว ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล และระยะเวลาของการวิจัยโดยให้สิทธิในการปฏิเสธการเข้าร่วมการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเก็บเป็นความลับ นำเสนอในภาพรวม ไม่เปิดเผยชื่อ และนามสกุลจริง ทำลายเอกสารที่เป็นการบันทึกย่อยระหว่างการเก็บข้อมูลหลังจากการเขียนรายงานเสร็จสมบูรณ์แล้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด โดยมุ่งศึกษาปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง เตรียมตัวเรื่องความรู้ ระเบียบวิธีการวิจัย ฝึกฝนเพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเที่ยงตรง และมีจรรยาบรรณของนักวิจัยเป็นพื้นฐานสำคัญ
2. แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นคำถามปลายเปิด เปิดโอกาสให้ผู้ดูแลหลักในครอบครัว ได้แสดงความรู้สึก ความคิด และแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ
3. เครื่องบันทึกเทป เพื่อบันทึกขณะสัมภาษณ์ และนำมาถอดเทป
4. บันทึกการสังเกต ซึ่งสังเกตความพร้อม สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศการสัมภาษณ์

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และบันทึกเทป เก็บข้อมูลซ้ำจนอิ่มตัว มีขั้นตอนดังนี้

1. ชั้นเตรียมการ ศึกษาความรู้เชิงวิชาการ ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การเสริมสร้างพลังอำนาจเพื่อการดูแลผู้ป่วยเอดส์ที่บ้านจากประสบการณ์ของผู้ดูแลหลักในครอบครัว

1.1 ศึกษาเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

1.2 ศึกษาเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การบันทึกเทป การบันทึก การสังเกต การตรวจสอบ การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงาน

1.3 สร้างแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ ให้อาจารย์ที่ ปรึกษาตรวจสอบเพื่อความครอบคลุมและตรงประเด็นที่ศึกษา

1.4 ศึกษานำร่อง โดยศึกษากลุ่มตัวอย่าง 2 ราย เพื่อทดลองใช้และปรับปรุงแบบ สัมภาษณ์ ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.5 ปรับปรุงแนวการสัมภาษณ์ให้ตรงกับประเด็นที่จะศึกษา

2. ขั้นตอนการ

2.1 ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บรวบรวมข้อมูล จากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลชุมชน

2.2 ผู้วิจัยแนะนำตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดการทำวิจัย ให้ผู้อำนวยการ แพทย์ และพยาบาลผู้รับผิดชอบดูแลผู้ป่วยเอดส์ของโรงพยาบาลทราบ ขอความร่วมมือในการ แนะนำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับผู้ดูแลหลักในครอบครัวผู้ป่วยเอดส์

2.3 ผู้วิจัยแนะนำตนเองกับผู้ดูแลหลัก ชี้แจงวัตถุประสงค์ รายละเอียดการทำวิจัย การ พิทักษ์สิทธิ์ เชิญชวนเข้าร่วมการวิจัย พร้อมกับให้อ่านแบบฟอร์มการให้ข้อมูลและการแสดงความ ยินดีร่วมการวิจัย เปิดโอกาสให้ผู้ดูแลหลักได้ซักถามข้อข้องใจ ผู้วิจัยให้ข้อมูลตามความเป็นจริง เพื่อให้ ผู้ดูแลหลักตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ

2.4 เมื่อผู้ดูแลหลักสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยขอสัมภาษณ์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ดูแล หลักเลือกสถานที่ วัน เวลา ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยให้ข้อมูลว่าสถานที่ควรเป็นส่วนตัว ไม่มีเสียง รบกวน และผู้ดูแลหลักสะดวกในการพูดคุยให้ข้อมูล

2.5 สัมภาษณ์ครั้งที่ 1 สร้างสัมพันธภาพโดยการพูดคุยเรื่องทั่ว ๆ ไปก่อน ต่อมาจึง สัมภาษณ์ตามแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ คำนึงถึงความต่อเนื่องของข้อมูลอย่างเป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับบรรยากาศการสนทนา เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้ดูแลหลักเลือก สถานที่ วัน เวลา สัมภาษณ์ครั้งต่อไปโดยสมัครใจ และนัดหมายการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปร่วมกัน

2.6 นำเทปที่บันทึกมาถอดความแบบคำต่อคำ อ่านทุกคำพูด อ่านซ้ำหลาย ๆ ครั้ง แยกใจความสำคัญออกมา เตรียมแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป

2.7 สัมภาษณ์ครั้งที่ 2 สร้างความไว้วางใจ โดยการพูดคุยเป็นธรรมชาติ สัมภาษณ์ตาม แนวคำถามที่เตรียมไว้ คำนึงถึงความต่อเนื่องของข้อมูลและบรรยากาศการสนทนา เมื่อสิ้นสุดการ สัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้ดูแลหลักเลือกสถานที่ วัน เวลา สัมภาษณ์ครั้งต่อไป และนัดหมายร่วมกัน

2.8 นำเทปที่บันทึกมาถอดความแบบคำต่อคำ เตรียมแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป กลับมาอ่านซ้ำทุกคำพูดหลาย ๆ ครั้ง แยกใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ออกมา อ่านข้อความที่แยกใจความสำคัญออกมา และกลับไปอ่านต้นฉบับอีกครั้ง ตรวจสอบข้อความหรือใจความที่เกี่ยวข้องแล้วขีดเส้นใต้ข้อความนั้น จัดกลุ่มความหมาย (formalized meanings) จากข้อความหรือใจความสำคัญที่ขีดเส้นใต้

2.9 สัมภาษณ์ครั้งที่ 3 สร้างความไว้วางใจ โดยการพูดคุยเป็นธรรมชาติ สัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่เตรียมไว้ คำนึงถึงความต่อเนื่องของข้อมูลและบรรยากาศการสนทนา เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้ดูแลหลักเลือกสถานที่ วัน เวลา สัมภาษณ์ครั้งต่อไป และนัดหมายร่วมกัน

2.10 นำเทปที่บันทึกมาถอดความแบบคำต่อคำ เตรียมแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป กลับมาอ่านซ้ำทุกคำพูดหลาย ๆ ครั้ง แยกใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ออกมา อ่านข้อความที่แยกใจความสำคัญออกมา และกลับไปอ่านต้นฉบับอีกครั้ง ตรวจสอบข้อความหรือใจความที่เกี่ยวข้องแล้วขีดเส้นใต้ข้อความนั้น จัดกลุ่มความหมายจากข้อความหรือใจความสำคัญที่ขีดเส้นใต้ นำความหมายที่จัดกลุ่มมาจัดกลุ่มประเด็นหลัก (clusters of themes)

2.11 สัมภาษณ์ครั้งที่ 4 และครั้งต่อ ๆ ไป สร้างความไว้วางใจ โดยการพูดคุยเป็นธรรมชาติ พูดคุยเป็นธรรมชาติ สัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่เตรียมไว้ คำนึงถึงความต่อเนื่องของข้อมูลและบรรยากาศการสนทนา เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้ดูแลหลักเลือกสถานที่ วัน เวลา สัมภาษณ์ครั้งต่อไป และนัดหมายร่วมกัน

2.12 นำเทปที่บันทึกมาถอดความแบบคำต่อคำ เตรียมแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป กลับมาอ่านซ้ำทุกคำพูดหลาย ๆ ครั้ง แยกใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ออกมา อ่านข้อความที่แยกใจความสำคัญออกมา และกลับไปอ่านต้นฉบับอีกครั้ง ตรวจสอบข้อความหรือใจความที่เกี่ยวข้องแล้วขีดเส้นใต้ข้อความนั้น จัดกลุ่มความหมายเพิ่มเติมจากข้อความหรือใจความสำคัญที่ขีดเส้นใต้ นำความหมายที่จัดกลุ่ม มาจัดกลุ่มประเด็นหลักเพิ่มเติม

2.13 เมื่อไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น ผู้วิจัยนำประเด็นหลักที่ได้มาเขียนอธิบายอย่างครอบคลุม (write an exhaustive description) และไปตรวจสอบความเชื่อถือได้ เพื่อยืนยันความถูกต้องจากผู้ดูแลหลัก (member check)

2.14 ถ้ามีข้อมูลใหม่เพิ่มเติม ผู้วิจัยนำมาจัดกลุ่มประเด็นหลักใหม่ให้ครอบคลุม แล้วนำไปให้ผู้ดูแลหลักตรวจสอบ (member check) จนกว่าจะไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น

2.15 นำประเด็นหลักที่ผ่านจากการตรวจสอบ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เทป ข้อมูลที่ถอดจากเทป กระบวนการวิเคราะห์ ข้อมูล ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ (audit trail)

2.16 เมื่อผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยนำประเด็นหลักที่ได้จากการศึกษามาเขียนอธิบายอย่างครอบคลุม เพื่อรายงานผลการวิจัย

การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือได้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูล ดังนี้

1. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ (credibility) โดยนำข้อมูลจากการถอดความจากเทปที่จัดกลุ่มประเด็นหลัก (clusters of themes) ไปให้ผู้ให้ข้อมูลยืนยันความถูกต้อง (member check) เพื่อแสดงให้เห็นว่าข้อมูลหรือคำอธิบายที่ได้มีความถูกต้อง ชัดเจน และเชื่อถือได้ เป็นไปตามประสบการณ์จริงในปรากฏการณ์ (Helen J. S. & Dona R. C, 1999).

2. การตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (audit trail) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เทปบันทึกเสียง (interview transcripts) และบันทึกรายละเอียดของกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล (process notes) (Lincoln Y. S. & Guba E.G. 1985)

3. มีการพิจารณาความอิมิตัวของข้อมูลเชิงทฤษฎี 2 ประเด็น ดังนี้ (สุนันทา 2541)

3.1 ไม่มีข้อมูลใหม่หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้นอีก

3.2 ความหมายได้รับการจัดกลุ่ม เขียนอธิบายอย่างครอบคลุม ผ่านการตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูล (member check) และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ (audit trail)

การวิเคราะห์ข้อมูล

เริ่มวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำต่อไปหลังการเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง ผู้วิจัยเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง โดยดัดแปลงการวิเคราะห์ข้อมูลของโคไลซซี่ (Colaizzi, 1978 cited by Helen J. S. & Dona R. C., 1999) มีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยถอดข้อความจากเทปการสนทนาของแต่ละคน นำมาอ่านทุกคำพูด อ่านซ้ำหลายครั้ง เพื่อความเข้าใจเนื้อหาของปรากฏการณ์

2. แยกใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การเสริมสร้างพลังอำนาจเพื่อการดูแลผู้ป่วยเอดส์ที่บ้านออกมา

3. อ่านข้อความหรือใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเกี่ยวกับประสบการณ์การเสริมสร้างพลังอำนาจเพื่อการดูแลผู้ป่วยเอดส์ที่บ้าน

4. กลับไปอ่านต้นฉบับอีกครั้ง ตรวจสอบข้อความหรือใจความที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การเสริมสร้างพลังอำนาจเพื่อการดูแลผู้ป่วยเอดส์ที่บ้าน ชีตเส้นใต้ข้อความหรือใจความสำคัญ
5. จัดกลุ่มความหมายจากข้อความหรือใจความสำคัญที่ขีดเส้นใต้นั้น
6. นำข้อความหรือประโยคที่สำคัญมากำหนดความหมายแต่ละประโยค (formalized meanings) และนำความหมายในแต่ละประโยคมาจัดกลุ่มประเด็นหลัก (clusters of themes)
7. เขียนอธิบายประเด็นหลักที่ได้จากปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างครอบคลุม (write an exhaustive description)
8. นำประเด็นหลักไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบยืนยันความถูกต้องอีกครั้ง (member check) เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (validation of the description)
9. ถ้าไม่มีข้อมูลใหม่ หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ถูกต้อง จึงนำมาเขียนอธิบายประเด็นหลักที่ได้จากปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างครอบคลุม